

**FL-ANTIPIORTA TAL-
MILLENNJU**

FL-ANTIORTA TAL- MILLENNJU

Maħruġ mid-Dipartiment tat-Tagħrif
Partit Laburista
1995

442431

**Jedd miżmum
mid-Dipartiment tat-Taghrif
tal-Partit Laburista
1995**

Disinn tal-qoxra: Peter Portelli

**SKS - 62
Mitbugħ fil-Marsa Press**

Minflok Dahla: Kelmtajn fuq iż-żmien u fuq il-hin – Mario Vella	vii
“Biex nirriflettu dwar il-materji li x’aktarx ser ikunu kruċjali fl-iżvilupp tas-soċjetà taghna għall-bidu ta’ millennju ġdid ...”	xi
Problemi Ambjentali tal-Ġejjieni – Alfred J. Vella	1
Għandha Titnaqqas l-Arroganza tal-Poter – Daniel Massa	5
Bil-Flus Tagħmel Triq fil-Baħar – Marie Briguglio	7
Arkitettura u Ambjent: “Burning Down the House to Stay Warm” – Martin J. Debono	11
Biex il-Liġijiet għall-Protezzjoni ta’ l-Ambjent ma jibqgħux biss fuq il-Karta – Victor Axiak	16
Dimensjonijiet Godda tal-Hobż u l-Helsien – Henry Frendo	20
Teatru u Kultura: Biex il-Viżjoni ta’ Whud ma ssirx Inkubu ta’ Haddieħor – Vicki-Ann Cremona	23
Konservatiżmu u Ċentralizzazzjoni fl-Edukazzjoni f’Epoka ta’ Tibdil Mghaġġel – Kenneth Wain	26
L-Arka ta’ Noe u l-Hmira: ir-Rilevanza tal-Vangelu għall-Ġejjieni – Paul Pace	31
Splużjoni ta’ Problemi Etiċi u Morali fil-Medicina – Marie Therese Podestà	35
Biex il-Kriżi ta’ l-Ideoloġiji ma tkunx Kriżi ta’ Valuri – Joe Friggieri	39
Lil hinn mill-miti tal-Privatizzazzjoni u Nazzjonalizzazzjoni – Andrew Ellul	43
Kwalità, Faqar, Assunzjonijiet – Pauline Miceli	47
“Town and Country Planning”: Il-Perit u Lil hinn Minnu – Paul Gauci	50
Kontijiet ta’ l-Istorja li għad iridu Jingħalqu – Dominic Fenech	55

Il-Htieġa tar-Riċerka Xjentifika – Alex E. Felice	59
“Ir-riċerka hija r-ruġ tal-Università” – Roger Ellul Micallef	64
L-Intellettuali u l-Klassi Dirigenti f’ Malta – Joe Inguanez	68
L-Edukazzjoni ta’ l-Adulti – Peter Mayo	71
L-Ethos Malti Mhedded – Frans Sammut	75
Htieġa ta’ Pjan Strateġiku għall-Università – Edward A. Mallia	79
Perspettiva Komparattiva u Internazzjonal fl-Università – Peter Xuereb	82
Is-Sehem tal-Psikoloġija fit-Tfassil tal-Policies – Alfred Darmanin	87
“Meta l-politiċi joqogħdu siekta u jjsimghu” – Alfred Sant	89

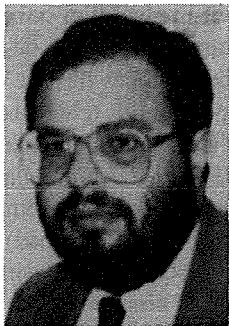
Minflok Dahla: Kelmtejn fuq iż-żmien u fuq il-hin

Fil-21 ta' Jannar 1995, fuq stedina tal-Kap ta' l-Oppożizzjoni*, tlieta u ghoxrin persuna esperti fil-qasam tagħhom iltaqgħu biex, fi ftit minuti kull wiehied, jistqarru x'inhuma l-preokkupazzjonijiet u/jew it-tamiet tagħhom huma u jiflu x-xefaq għall-ewwel sinjali tal-millennju l-ġdid. Ix-xbieha ta' wiehied li jifli l-orizzont toffri spunti għal riflessjoni.

L-ambigwià tax-xefaq

Għal sekli shaħ, forsi millennji, l-abitanti ta' dawn il-gżejjer kienu jharsu lejn ix-xefaq b'biza' kbira: qluġ fil-bogħod seta' jfisser il-miġja ta' mewt, stupru, serq, skjavitù. X'aktarx li kienu jishtu l-orizzont, sew fis-sens fiziku tiegħu u sew fis-sens temporali: il-periklu kien jiġi mill-bogħod u kull jum ġdid seta' jġib miegħu l-periklu. X'aktarx li l-holma l-kbira tagħhom kienet li xi darba jistenbħu go art bla xefaq, go art fejn ma kien hemm xejn lil hinn mir-raħal żgħir tagħhom, li xi darba jistenbħu go żmien wieqaf, bla ġejjieni, preżent etern fejn ma jista' qatt jiġri xejn ġdid.

Il-futur, il-ġdid, il-mhux magħruf, il-mhux familjari kien perċepit prinċipalment, jekk mhux esklussivament, bħala theddida. L-imġhoddi kien ... imġhoddi u, anki jekk forsi kien ifisser memorji xejn sbieħ, mill-inqas kien hanin biżżejjed ma' min kien qed iħares lura lejha li ppermettilu li jgħix biżżejjed biex

MARIO VELLA twieled fl-1953. Studja l-Filosofija, is-Soċjologija u l-Ekonomija Politika rispettivament fl-Universitajiet ta' Malta, Londra (*London School of Economics and Political Science*) u Berlin (*Humboldt*). Speċjalizza fl-istudju tal-problemi u kundizzjonijiet ekonomiċi, soċjali, kulturali u politiċi ta' l-iżvilupp ta' ekonomiji nazzjonali fil-periferija ta' l-ekonomija dinjija. Hadem bħala riċerkatur ma' l-MDC, imbagħad waqqaf mill-ġdid u mexxa t-taqsima tat-tkattir ta' l-investment barrani ta' l-istess korporazzjoni bejn l-1985 u l-1987. Fl-istess perjodu fassal u għalliem kors ta' *public policy* fl-Università ta' Malta. Ippubblika studji filosofiċi, soċjologiċi u ekonomiċi kif ukoll poeżiji u novelli. Fis-snin '70 mexxa grupp ta' teatru sperimentali. Huwa President tal-Partit Laburista. Fl-1994 ippresieda

kummissjoni maħtura mill-Kap ta' l-Oppożizzjoni biex tirrapporta dwar policy għall-Università.

ikun jista' jhares lura. Il-preżent kien probabbilment perċepit bħala riskju, bħala art ta' hadd bejn l-imghoddi, aħrax iżda retrospettivament hanin ma' min kien għadda minnu u baqa' haj, u l-abbiss terribbli tal-gejjieni. Il-preżent kien ix-xifer ta' l-irdum.

Iżda kien hawn okkażjonijiet fejn l-abitanti ta' dawn il-għzejjer refghu harsithom lejn ix-xefaq b'tama, u f'xi każi bħala l-unika tama. Kif jista' wiehed f'dan il-kuntest u fil-hamsin anniversarju tat-tmien tat-tieni gwerra dinjija ma jabsibx fl-emozzjonijiet li l-konvolji ta' provvisti, li mingħajrhom dan il-pajjiż ċertament kien jispiċċa f'idejn l-alleanza Nazi-Faxxista, kienu jqajmu fil-qлуб tal-Maltin. Id-dehra tal-*convoy* fuq ix-xefaq u t-taqtigh ta' qalb sakemm jidhol fil-port u jinhatt żgur li kienu l-oppożiż ta' l-esperjenza ta' l-ilmiħ ta' xini tal-furbani ... jew ta' ajruplan Ġermaniż jew Taljan fit-tieni gwerra.

Ix-xefaq fiziku u temporali kien ukoll ifisser tama għall-eluf ta' Maltin u Ghawdxin li fittxu hajja aħjar lil hinn minnu. F'qalb l-emigrant, id-dehra ta' l-orizzont minn fuq il-gverta tal-bastiment jew, aktar tard, mit-tieqa ta' l-ajruplan, żgur li kienet tqajjem riefnu ta' hsibijiet u emozzjonijiet kontrastanti. X'kien ser isib lil hinn minn dak ix-xefaq? Kien ser jirnexxilu jintegra ruħu fil-pajjiż fejn kien sejjer? U jekk le, x'kien ser jiġri minnu? U Malta jew Ghawdex kien ser jerga' jarahom, jew dawn issa kienu saru biss memorji minn imghoddi li, aħrax kemm kien aħrax, kien mill-inqas ippermettielu jeżisti? Minkejja li x-xefaq kien ifisser tama, kien ifisser ukoll hteiga ta' bidliet radikali f'hajtu; kien ifisser ir-riskju li kull bidla gġib magħha. L-imghoddi, li kien qed iħalli warajh 'il 'gemma' mix-xefaq, akkwista b'dan il-mod it-tifsira ta' għuf matern li, f'mument ta' krizi matul il-vjaġġ tal-hajja, wiehed nostalgikament jithajjar jerga' jirritorna għall-kenn tiegħu.

In-nostalgija għall-imghoddi (jew l-attrazzjoni ta' preżent konċepit bħala semplicement l-aħħar tarf ta' l-imghoddi) hija haġa waħda mal-biza' tal-gejjieni (u tal-preżent konċepit bħala l-ewwel pass fil-futur). Kif jgħid Martin Buber, mingħajr l-imghoddi ma tistax tgħix iżda jekk tgħix biss fl-imghoddi m'intix bniedem. L-imghoddi jagħti sinjifikat lill-esperjenzi immedjati tal-preżent, jintegrahom go xibka ta' tifsiriet. Tista' tgħid li l-imghoddi jlibbes libsa ta' tifsiriet lill-preżent. F'dan is-sens Buber jgħid li "Mhux possibbli li tgħix fil-preżent għarwien". Il-preżent huwa dejjem liebes l-ilbiesi ta' l-imghoddi. Iżda dan ifisser li jekk ma nagħmlux sforz biex noħorgu minn dan id-*default mode* (biex nissellfu terminu mid-dinja tal-kompjuter) nirriskjaw li nibqgħu dejjem ilsiera ta' l-imghoddi. Biex tinheles (sa kemm terġa', inevitabbilment, tinqabad) trid bilfors tagħmel sforz kbir u radikali. Sforz li bilfors jibda billi inti ssir kritikament konxju tal-libsa li libbislek l-imghoddi. Imbagħad biss tista' tibda taspira għall-*istatus* ta' ko-awtur tal-futur (il-ko-awtur l-ieħor jibqa', inevitabbilment, l-imghoddi).

Il-hin bhala provokazzjoni

Il-kelliema li ltaqghu għall-*Konversazzjonijiet Fuq l-Antiporta tal-Millennju* għamlu kontribut siewi għal dak l-isforz kollettiv kbir li jehtieg li jsehh f' dan il-pajjiż biex, b' mod radikali (jigifieri mill-għeruq, *radix*), insiru kritikament konxji ta' l-imghoddi biex insiru ko-awturi tal-gejjieni. Veru li waqt il-laqgħa tal-21 ta' Jannar ma kienx hemm l-oportunità li wiehed jikkonversa. Izda l-ħsieb żgur ma kienx li din il-laqgħa kellha tkun okkażjoni unika. Kellha tkun sempliċement okkażjoni, fost oħrajn, fejn jingħata kontribut għal konversazzjoni fuq skala ikbar milli huwa possibbli go sala ta' lukanda fi tliet siegħat. Il-konversazzjonijiet ikomplu, kullimkien, il-hin kollu, bi protagonisti diversi.

Il-Professur Joe Mifsud, Kap tad-Dipartiment ta' l-Inġinerija Mekkanika fl-Università, kellu biċċa xogħol diffiċli, bhala *Chairperson* tas-seminar, biex iżomm id-dixxiplina tal-hin. Intqal li għaxar minuti ma kinux biżżejjed biex individwu jagħmel kontribut sinjifikattiv. Veru li għaxar minuti m'humie x siegħa, izda huma wara kollox sitt mitt sekonda. Naħseb li tajjeb li, f'dinja fejn it-tifsira ta' xinnu hin twil jew hin qasir, qed issir aktar u aktar determinata mill-livelli ta' effiċjenza ta' l-elettronika fl-applikazzjonijiet informatiċi tagħha, aħna konxjament nipprovokaw lilna nfusna b'rikjesti diffiċli bħal dik li saret lill-partecipanti tas-seminar: "Għid x' taħseb f' għaxar minuti!"

Hija provokazzjoni, din, li ggieghlek tirrifletti kritikament fuq it-tendenzi retorici tal-kultura tradizzjonali umanistika tagħna ... tendenza viżibbli f'din id-*Dahla* tiegħi. Din ukoll parti mil-lisba ta' l-imghoddi li semmejt aktar 'il quddiem. Hija provokazzjoni li tiffoka l-attenzjoni fuq l-isfidi li l-futur qed ipogħilna quddiemna, futur mghagħgel u bla ħniena. U għalhekk biex inkunu konsistenti ma' dak li qed ngħid nieqaf hesrem hawn.

Dr. Mario Vella
20 ta' Mejju 1995

* Ara l-ittra ta' Dr. Alfred Sant lill-mistednin fuq paġni xi-xii.

“Biex nirriflettu dwar il-materji li x’aktarx ser ikunu kruċjali fl-iżvilupp tas-soċjetà tagħna għall-bidu ta’ millennju ġdid ...”

Ittra minn Dr. Alfred Sant lill-mistednin

Għażiż/Għażiża ...,

Jiena wiehed minn dawk li jemmnu li l-polemika hi meħtieġa f’pajjiż demokratiku, għax tippermetti liċ-ċittadini jagħrfu x’inhuma l-għażliet li għandhom quddiemhom. Permezz tal-kontroversja politika, kif murija fil-Parlament, jew fil-*media* jew fil-laqgħat pubbliċi, il-movimenti politiċi differenti fil-pajjiż jidentifikaw x’inhuma l-*issues* tal-mument, x’inhuma l-għażliet quddiem il-Gvern, l-Oppożizzjoni u istituzzjonijiet oħra fis-soċjetà Maltija, u b’liema mod dawn l-*issues* għandhom jitkejlu.

Madankollu, nemmen ukoll li l-ħidma politika trid tħalli spazju biex problemi li huma aktar tat-tul minn dawk li nisimgħu bihom kuljum, jiġu mistħarrġa ... bil-lest għal meta jsiru topiċi. Bħalissa, fil-bidu tas-sena 1995, dhalna fl-antiporta mhux biss ta’ Seklu Ġdid, imma wkoll ta’ Millennju ġdid. Jinħtieġ li bħala pajjiż, nirriflettu fuq l-isfidi l-ġodda quddiem is-soċjetà tagħna, quddiemna u quddiem dawk li se jiġu warajna. F’riflessjoni bħal din, l-oqsma kollha għandhom ikunu ta’ interess għalina; l-ekonomija u l-politika; il-kultura u l-edukazzjoni; ix-xjenza u t-teknoloġija; is-servizzi soċjali u l-ħajja internazzjonali ... fost oħrajn.

Ikun utli għalhekk li sa minn issa, aħna lkoll nirriflettu dwar x’inhuma l-materji li x’aktarx li se jkunu kruċjali fl-iżvilupp tas-soċjetà tagħna għall-bidu ta’ seklu ... ta’ millennju ... ġdid. Nagħraf li għalhekk ikun tajjeb li wiehed jisma’ l-opinjoni ta’ persuni b’esperjenza u impenn f’oqsma differenti tal-ħajja tal-pajjiż, biex jara kif huma jaħsbu li se jiżviluppaw l-oqsma tagħhom. B’hekk inkunu nistgħu aħna lkoll nippreparaw strateġiji siewja għall-futur.

Hu b’dan il-ħsieb li qiegħed nistiednek biex tiegħu sehem f’laqgħa li ser issir fil-Lukanda Osborne nhar is-Sibt 21 ta’ Jannar 1995, bejn id-9.30am u s-2.00pm. Hi laqgħa li bilfors, għal raġunijiet prattiċi, kellha tkun limitata għal numru ristrett ta’ nies.

Matulha, nixtieq nistiednek biex fi żmien mhux aktar minn għaxar minuti taghti lill-persuni miġbura, sunt tal-ħsiebijiet tiegħek dwar x' għandhom ikunu l-linji li fuqhom – fl-oqsma li jikkonċernawk - irid jitmexxa pajjiżna biex jilqa' għall-isfidi li tara li se jkunu ewlenin mal-bidu ta' dan is-Seklu u l-Millennju l-gdid. L-eżerċizzju kollu hu maħsub biex jistimula diskussjoni meħtieġa bejn ħassieba, animaturi intellettuali u nies oħra dwar l-isfidi li pajjiżna jinsab riasaq lejhom.

Bi ħsiebni nistieden ukoll biex ikunu magħna għal din l-okkażjoni lil dirigenti ewlenin, u membri parlamentari tal-Partit Laburista, kif ukoll lill-Istampa. Fi tmiem il-laqgħa tagħna jkun hemm ikla *buffet* għall-partecipanti kollha. Nieħu gost jekk int tkun tista' tieħu sehem f'din il-laqgħa li nixtieqha tkun informali u produttiva - billi taċċetta din l-istedina.

Fil-każ li ma tistax tilqagħha, inkunlek grat jekk tibgħat tgħidli minn qabel. Hu x' inhu, jekk fil-laqgħa li ssir jiġi deċiż li johroġ rapport dwar x' ikun intqal, nieħu ħsieb nibgħatlek kopja tiegħu, anki biex int, jekk tixtieq, tkun tista' tibgħatli l-kummenti tiegħek. Inkun interessat ħafna li nsir naf bihom, imma m'hemmx għalfejn ngħidu, inkun interessat ħafna aktar jekk issib hin biex tieħu sehem fl-istedina li qed nibgħatlek.

Nirringrazzjak, nistenna mingħandek dwar dan kollu u nselli għalik.

Dr. Alfred Sant
Kap ta' l-Oppożizzjoni
10 ta' Jannar 1995